

W SĄDZIE REJONOWYM DLA M.ST. WARSZAWY, II WYDZIAŁ CYWILNY

NR SPRAWY: II C 21/19

Prawo i Sprawiedliwość

Powód

vs.

Prof. Wojciech Sadurski

Pozwany

---

OPINIA PRZYJACIELA SĄDU (AMICUS CURIAE)

sporządzona przez ARTICLE 19: Global Campaign For Free Expression

---

ARTICLE 19: Global Campaign For Free Expression  
Free Word Centre  
60 Farringdon Road  
Londyn EC1R 3GA, UK (Zjednoczone Królestwo)  
Tel.: +44 207 324 2500  
Faks: +44 207 490 0566  
Strona www: [www.article19.org](http://www.article19.org)

22 listopada 2019 r.

## I. Wprowadzenie

1. Niniejsza opinia przedstawiona została w imieniu ARTICLE 19: Global Campaign for Free Expression (Globalna Kampania na rzecz Wolności Wyrażania Poglądów) (ARTICLE 19), niezależnej organizacji zajmującej się prawami człowieka, która podejmuje działania w celu ochrony i promocji wolności wyrażania poglądów oraz wolności informacji na całym świecie, w tym w Polsce. Celem ekspertyzy jest przedstawienie Sądowi Rejonowemu dla m.st. Warszawy informacji o międzynarodowych i regionalnych standardach wolności wyrażania poglądów, które mogą być zastosowane w przedmiotowej sprawie. Obejmują one w szczególności standardy wynikające z art. 19 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (MPPOiP) oraz art. 10 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Konwencja europejska) – Polska podpisała i ratyfikowała oba te dokumenty. W rezultacie Polska jest nie tylko związana właściwymi postanowieniami prawa międzynarodowego, ale jest także zobowiązana do ich stosowania poprzez ustawodawstwo krajowe i praktykę. Ekspertyza zawiera również przegląd orzecznictwa porównawczego i najlepszych praktyk z całego świata dotyczących wybranych kwestii.

## II. Obszar zainteresowań ARTICLE 19

2. ARTICLE 19 jest uznaną międzynarodową organizacją zajmującą się prawami człowieka, której biuro międzynarodowe znajduje się w Londynie i która ma wiele biur regionalnych. Jej nazwa i cel wywodzą się od art. 19 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, który gwarantuje prawo wolności opinii i wyrażania jej. Organizacja ta walczy z cenzurą w każdej formie na całym świecie. ARTICLE 19 często przedstawia pisemne komentarze/opinie przyjaciela sądu (*amicus curiae*) sądom międzynarodowym i regionalnym, a także sądom, którym przysługuje jurysdykcja krajowa, w sprawach dotyczących kwestii związanych z międzynarodową gwarancją wolności wyrażania poglądów. Rezultatem kolejnych lat działalności ARTICLE 19 są różne dokumenty określające standardy oraz wytyczne polityczne oparte na prawie międzynarodowym i porównawczym, jak również najlepszej praktyce w zakresie zagadnień związanych z wolnością wyrażania opinii, w tym ochroną reputacji<sup>1</sup>.
3. ARTICLE 19 z zadowoleniem przyjmuje możliwość przedstawienia "opinii przyjaciela sądu" w przedmiotowej sprawie zgodnie z art. 63 w związku z art. 61 § 1 w związku z 13 § 2 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 2019.1460 z dnia 5 sierpnia 2019 r.).

## III. Omawiane zagadnienia

4. Przedmiotowa sprawa dotyczy zakresu prawa do wolności wyrażania opinii i granic wypowiedzi w sferze debaty politycznej, a także ochrony reputacji partii politycznych. Rozumiemy, że pozwany w sprawie, Profesor Sadurski jest wybitnym profesorem prawa na Uniwersytetach w Sydney i w Warszawie, który często publikuje opinie polityczne na swoim prywatnym blogu i na koncie na Twitterze. Profesor Sadurski znany jest z komentowania działalności partii politycznej Prawo i Sprawiedliwość (PiS), jak również sytuacji politycznym i sytuacji w zakresie praw człowieka w Polsce. Sprawa jest rezultatem jego komentarza opublikowanego na koncie na Twitterze dnia 10 listopada 2018 r., w którym

---

<sup>1</sup> ARTICLE 19, Defining Defamation: Principles on Freedom of Expression and Protection of Reputation, 2017, dokument dostępny na stronie <https://bit.ly/333fXKk>.

określił PiS jako „zorganizowaną grupę przestępczą” i wezwał do bojkotu tzw. „Marszu Niepodległości”, który miał odbyć się w Warszawie. Ekspertyza nie dotyczy jednak faktów ani meritum sprawy.

5. ARTICLE 19 przypomina, że zgodnie z międzynarodowymi i regionalnymi przepisami prawnymi dotyczącymi praw człowieka prawo do wolności wyrażania opinii nie jest prawem bezwzględny i w pewnych okolicznościach może być zgodnie z prawem ograniczone przez państwo. Warunki, w odniesieniu do których należy zweryfikować wszelkie proponowane ograniczenia, określa trzyczęściowy test, przy czym wymagania te dotyczą również treści online<sup>2</sup>:
  - Ograniczenie musi być określone w przepisach prawnych: w związku z tym musi mieć podstawę w przepisach prawnych, które są powszechnie dostępne i sformułowane z wystarczającą dokładnością, tak aby umożliwić obywatelom odpowiednie dostosowanie danego działania<sup>3</sup>.
  - Ograniczenie musi mieć uzasadniony cel, co oznacza jeden z celów wymienionych na wyczerpującej liście zawartej w art. 10 ust. 2 Konwencji europejskiej i art. 19 ust. 3 MPPOiP, czyli bezpieczeństwo państwowe, integralność publiczną lub bezpieczeństwo publiczne, zapobieganie zakłóceniom porządku lub przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności i/lub ochronę dobrego imienia i praw innych osób. Art. 10 ust. 2 Konwencji europejskiej stwierdza również, że uzasadnionym celem jest zapobieganie ujawnieniu informacji poufnych lub zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.
  - Ograniczenie musi być niezbędne w społeczeństwie demokratycznym, co oznacza, że musi być niezbędne i proporcjonalne, co wymaga oceny, czy proponowane ograniczenie zaspokaja „pilną potrzebę społeczną” i czy dany środek jest najmniej restrykcyjną metodą osiągnięcia tego celu.
6. Jako strona MPPOiP i Konwencji europejskiej sądy w Polsce muszą poddać temu testowi każde ograniczenie wolności informacji. Poza tym biorąc pod uwagę zagadnienia, których dotyczy przedmiotowa sprawa, ARTICLE 19 stwierdza, że Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy powinien wziąć pod uwagę międzynarodowe i porównawcze standardy dotyczące:
  - ochrony wypowiedzi w sferze debaty politycznej zgodnie z międzynarodowymi i regionalnymi standardami w zakresie praw człowieka;
  - zakres, w jakim stwierdzenia dotyczące polityków i partii politycznych (w szczególności rządzących partii politycznych) podlegają szczególnej ochronie, a także odpowiedni standard, jaki należy zastosować w sprawach o zniesławienie z udziałem polityków i partii politycznych;
  - zakres, w jakim opinie i przesadny język, w tym w mediach społecznościowych, podlegają ochronie zgodnie z międzynarodowymi i regionalnymi standardami dotyczącymi wolności wyrażania opinii.

#### IV. Argumenty

##### Ochrona wypowiedzi w sferze debaty politycznej

---

<sup>2</sup> Zobacz np. Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny nr 34, Article 19: Freedoms of opinion and expression, 12 września 2011 r., CCPR/C/GC/34, pkt 43.

<sup>3</sup> Ibid., pkt 24-25. Zobacz również Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPCz), *The Sunday Times v Zjednoczone Królestwo*, skarga nr 6538/74, 26 kwietnia 1979 r., pkt 49.

7. ARTICLE 19 przypomina, że kluczowe znaczenie wolności wyrażania opinii w odniesieniu do wypowiedzi w sferze debaty politycznej zostało potwierdzone przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPCz). ETPCz wielokrotnie powtarzał, że wypowiedzi w sferze debaty politycznej „stanowią jeden z zasadniczych fundamentów społeczeństwa demokratycznego i jeden z podstawowych warunków jego rozwoju oraz samorealizacji każdej jednostki”<sup>4</sup>. ETPCz podkreślał, że „promocja swobodnej debaty politycznej jest bardzo ważną cechą społeczeństwa demokratycznego. Przywiązuje on najwyższą wagę do wolności wyrażania opinii w kontekście debaty politycznej i uznaje, że niezwykle ważne przyczyny wymagane są, aby uzasadnić ograniczenia wypowiedzi w sferze debaty politycznej”<sup>5</sup>. Poza tym stwierdza, że „art. 10 ust. 2 Konwencji daje niewielkie pole do ograniczania wypowiedzi w sferze debaty publicznej lub debaty dotyczącej spraw interesu publicznego”<sup>6</sup>.
8. Komitet Praw Człowieka również podobnie stwierdził, że „wymiana informacji i pomysłów dotyczących kwestii publicznych i politycznych pomiędzy obywatelami, kandydatami i wybranymi reprezentantami ma kluczowe znaczenie. Oznacza to, że wolna prasa i inne media mogą komentować kwestie publiczne bez cenzury lub ograniczeń, a także informować opinię publiczną”<sup>7</sup>.
9. Podsumowując, międzynarodowe i europejskie standardy w zakresie wolności wyrażania opinii wyraźnie stwierdzają, że każde ograniczenie nałożone na korzystanie z wolności do wyrażania opinii w debacie politycznej podlega weryfikacji, ponieważ ogranicza prawo do wyrażania opinii. Poza tym każde ograniczenie swobody wyrażania opinii w tym kontekście wymaga przekonującego uzasadnienia, ponieważ prawo do wolności wyrażania opinii ma istotną wagę w każdej ocenie proporcjonalności ograniczenia. Wynika to z interesu publicznego związanego z dyskursem politycznym oraz ze stopnia, w jakim swobodna wymiana koncepcji stanowi nieodłączny element udziału opinii publicznej w demokratycznej polityce.

#### Stwierdzenia dotyczące polityków i partii politycznych

10. Orzecznictwo międzynarodowych i europejskich organów ds. praw człowieka potwierdza, że politycy i funkcjonariusze publiczni muszą wykazywać większy stopień tolerancji na krytykę niż zwykli obywatele. Tę zasadę podkreślają również sądy w różnych jurysdykcjach krajowych<sup>8</sup>. Jest tak z trzech głównych przyczyn:
  - Po pierwsze, demokracja zależy od możliwości otwartej debaty publicznej o sprawach leżących w interesie publicznym. Bez niej demokracja byłaby raczej formalna niż realna. W związku z tym osoby pełniące funkcje we władzach i odpowiedzialne za administrację publiczną muszą być zawsze otwarte na krytykę. Dotyczy to w takim samym stopniu koncepcji i informacji, które obrażają, szokują lub niepokoją, jak również tych, które są uznawane za nieobraźliwe. Społeczeństwo demokratyczne wymaga pluralizmu, tolerancji i otwartości<sup>9</sup>.

---

<sup>4</sup> ETPCz, Janowski v Polska, skarga nr 25716/94, 21 stycznia 1999 r., pkt 30.

<sup>5</sup> ETPCz, Feldek v Słowacja, skarga nr 29032/95, 12 lipca 2001 r., pkt 83.

<sup>6</sup> ETPCz, Sürek and Özdemir v Turcja, skarga nr 23927/94, skarga nr 24277/94, 8 lipca 1999 r., pkt 60.

<sup>7</sup> Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny 25, UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add/7 (1996) pkt 25.

<sup>8</sup> Zobacz np. węgierski Trybunał Konstytucyjny, decyzja 36/1994. (VI.24) AB; holenderski Sąd Najwyższy, sprawa Herrenberg/Het Parool, 6 marca 1985 r., Nederlandse Jurisprudentie 1985, 437; lub Izba Lordów Zjednoczonego Królestwa, Derbyshire County Council v. Times Newspapers Ltd. i Ors [1993] 1 All ER 1011, str. 1017.

<sup>9</sup> Zobacz: Komitet Sądowy Tajnej Rady, Hector v. Prokurator Generalny Antigua i Barbuda, [1990] 2 AC 312 (PC), str. 318; oraz decyzje ETPCz w sprawie Mathieu-Mohin i Clerfayt v Belgia A, skarga nr 9267/81, 2 marca 1987 r., pkt 47;

- Po drugie, obejmując funkcje publiczne, politycy dobrowolnie i świadomie poddają się weryfikacji. Na przykład ETPCz podkreślił, że każdy aktor sceny politycznej „nieodwołalnie i świadomie poddaje się dokładnej analizie swojego każdego słowa i czynu zarówno ze strony dziennikarzy, jak i generalnie opinii publicznej, i w rezultacie musi wykazywać większy stopień tolerancji na krytykę niż zwykli obywatele<sup>10</sup>. Nawet większy stopień tolerancji dotyczy krytyki władz niż polityków<sup>11</sup>.
  - Po trzecie aktorzy sceny politycznej prawie zawsze mają większy dostęp do środków publicznej wymiany informacji i w związku z tym mogą szybko i łatwo reagować na wszelkie zarzuty, podczas gdy taka opcja nie jest dostępna zwykłym obywatelom.
11. Poza tym we Wspólnej Deklaracji z 2000 r. (ang. 2000 Joint Declaration) trzech specjalnych wysłanników organizacji międzynarodowych odnoszącej się do promocji wolności wyrażania opinii stwierdzono, że „w minimalnym zakresie... przepisy prawne dotyczące zniesławienia powinny uwzględniać znaczenie otwartej debaty o sprawach istotnych dla opinii publicznej oraz zasadę, zgodnie z którą osoby publiczne zobowiązane są do większej akceptacji krytyki niż osoby prywatne, w szczególności przepisy prawne, które zapewniają szczególną ochronę osobom publicznym... powinny zostać uchylone”<sup>12</sup>.
  12. Mimo że – jak stwierdzono powyżej – politycy muszą wykazywać większą tolerancję na krytykę, przysługuje im wyraźnie pewne prawo do ochrony reputacji. W związku z tym istnieją pewne granice tego, co może być o nich powiedziane. Organy międzynarodowe nie określają wyraźnego standardu w takich przypadkach, ale przegląd orzecznictwa regionalnego i krajowego pokazuje, że sądy wskazały różne czynniki, które należy uwzględnić. Wiele jurysdykcji wymaga tylko, aby mówca nie działał złośliwie – poprzez publikowanie fałszywych stwierdzeń złośliwie lub na skutek niedbałego lekceważenia prawdy – lub aby dany dziennikarz postępował odpowiedzialnie i wykazał się pewną starannością zawodową. Nawet w tym ostatnim przypadku sądy uznały, że publikacja może być uzasadniona interesem publicznym, nawet jeśli fakty mogą być zweryfikowane tylko w ograniczonym zakresie lub wcale. Według ETPCz czynniki, które należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu, czy stwierdzenie wykazuje cechy zniesławienia, obejmują cel mówcy związany z tym stwierdzeniem: jeżeli celem jest promocja reformy lub informacja dla opinii publicznej, a nie podważenie reputacji, istnieje domniemanie, że stwierdzenie chronione jest gwarancją wolności wyrażania opinii<sup>13</sup>. ETPCz utrzymuje również, że przy ustalaniu, czy dane stwierdzenia wykazują cechy zniesławienia, istotne jest działanie w dobrej wierze<sup>14</sup>.
  13. ARTICLE 19 twierdzi, że te standardy powinny być wzięte pod uwagę przez Sąd w przedmiotowej sprawie, w której stwierdzenie oskarżonego dotyczyło partii rządzącej w kraju. Pełne korzystanie z wolności informacji i koncepcji oznacza swobodną krytykę

---

Lingens v Austria, skarga nr 9815/82, 8 lipca 1986 r., pkt 41-42; oraz Bowman v Zjednoczone Królestwo, skarga nr 24839/94 19 lutego 1998 r., pkt 42.

<sup>10</sup> Lingens v Austria, op.cit., pkt 41.

<sup>11</sup> Zobacz np. ETPCz, Castells v Hiszpania, skarga nr 11798/85, 23 kwietnia 1992 r., pkt 46; lub Stomakhin v Rosja, skarga nr 52273/07, 9 maja 2018 r., pkt 89.

<sup>12</sup> Wspólna Deklaracja sprawozdawcy specjalnego ONZ ds. wolności wyrażania opinii, przedstawiciela OBWE ds. wolności mediów oraz sprawozdawcy specjalnego Organizacji Państw Amerykańskich ds. wolności wyrażania opinii, 30 listopada 2000 r.

<sup>13</sup> Zobacz np. decyzja ETPCz w sprawie Thorgeirson v Islandia, skarga nr 13778/88, 25 czerwca 1992 r., pkt 64-66.

<sup>14</sup> Zobacz np. ETPCz, Schwabe v. Austria, seria A. Nr 242-B, 28 sierpnia 1992 r.; Oberschlick v. Austria (Nr 1), skarga nr 11662/85, 23 maja 1991 r.; Oberschlick v. Austria (Nr 2), skarga nr 20834/92, 1 lipca 1997 r.

rządu, która jest głównym wskaźnikiem wolnego i demokratycznego społeczeństwa.

## Obrona opinii

14. Prawo europejskie i międzynarodowe stwierdza, że wyrażanie opinii podlega rozszerzonej ochronie w ramach gwarancji prawa do wolności wyrażania opinii. Sądy międzynarodowe i krajowe na całym świecie normalnie rozróżniają opinie i stwierdzenia faktu, co pozwala na znacznie większą swobodę w odniesieniu do opinii. ARTICLE 19 jest zdania, że takie opinie nigdy nie powinny wiązać się z odpowiedzialnością na podstawie przepisów prawnych dotyczących zniesławienia<sup>15</sup>; takie opinie powinny przynajmniej podlegać rozszerzonej ochronie wynikającej z tych przepisów.

15. Na przykład w sprawie *Lingens v. Austria* ETPCz stwierdził, że należy starannie rozróżniać oceny wartościujące i stwierdzenia faktów. W tym przypadku Trybunał zauważył, że dziennikarz zajmował się zagadnieniami politycznymi, które miały ogromne znaczenie publiczne dla Austriaków i że ocenzurowanie artykułów zniechęciłoby innych dziennikarzy do udziału w dyskusji publicznej. Sąd podkreślił, że:

Należy starannie rozróżnić fakty i oceny wartościujące. Istnienie faktów da się udowodnić, podczas gdy nie można potwierdzić prawdziwości ocen wartościujących... Jeżeli chodzi o opinie wartościujące, to wymaganie [udowodnienia prawdziwości] jest niemożliwe do spełnienia i narusza samą wolność wyrażania opinii<sup>16</sup>.

16. ARTICLE 19 zauważa również, że w razie krytyki funkcjonariuszy publicznych i wyrażania o nich opinii przypuszczalnie należałoby oczekiwać mocnych słów i ostrej krytyki, szczególnie w kontrowersyjnych sprawach publicznych lub w kwestiach leżących w interesie publicznym. ETPCz potwierdził to w wielu sprawach, na przykład:

- W sprawie *Lingens v. Austria* ETPCz uchylił wyrok w sprawie o zniesławienie przeciwko dziennikarzowi, który krytykował Kanclerza Austrii za wyrażenie zgody na współpracę z partią polityczną kierowaną przez byłych nazistów. Dziennikarz użył takich wyrażań, jak „nikczemny oportunizm”, „niemoralny” i „niegodny”<sup>17</sup>.
- W sprawie *Renaud v. Francja* przewodniczący lokalnego stowarzyszenia mieszkańców sprzeciwiającego się realizacji inwestycji budowlanej i webmaster strony internetowej stowarzyszenia krytykowali funkcjonariuszy publicznych i polityków. ETPCz uznał, że jeśli debata dotyczy zagadnienia emocjonalnego, takiego jak codzienne życie lokalnych mieszkańców i ich domów, politycy muszą wykazać się szczególną tolerancją na krytykę i muszą zaakceptować gwałtowne wyrażanie emocji ustnie lub na piśmie<sup>18</sup>.
- Podobnie w sprawie *Thorgeirson v. Islandia* policjanci zostali określani jako „bestie w mundurach”, „indywidua sprowadzone do wieku umysłowego noworodka ze względu na chwyty, których policjanci i ochroniarze uczą się i z których korzystają z brutalną spontanicznością”, a policja była krytykowana za „zastraszanie, fałszerstwo, bezprawne działania, niefrasobliwość i nieudolność”. ETPCz stwierdził, że taki język był dozwolony, biorąc pod uwagę to, że został użyty w kontekście szerszej debaty o reformie policji<sup>19</sup>.

---

<sup>15</sup> ARTICLE 19, *Defining Defamation*, op.cit., Zasada 10.

<sup>16</sup> *Lingens v. Austria*, op.cit., pkt 46.

<sup>17</sup> *Lingens v. Austria*, op.cit., pkt 21.

<sup>18</sup> ETPCz, *Renaud v. Francja*, skarga nr 13290/07, 25 lutego 2010 r., pkt 40.

<sup>19</sup> *Thorgeirson v. Islandia*, op.cit., pkt 14-15.

17. ETPCz nie posunął się jednak aż do potwierdzenia pełnej swobody opinii, twierdząc że wolność wyrażania opinii nie jest całkowicie nieograniczona. W praktyce ETPCz dopuszcza jednak znaczną swobodę w zakresie przedstawiania opinii. Na przykład w sprawie *Dichand i inni v. Austria* ETPCz podkreślił, że dyskusja dotyczyła ważnej kwestii publicznej i stwierdził:

Prawdą jest, że wnioskodawcy opublikowali ostrą krytykę w mocnym polemicznym języku, na podstawie ograniczonych faktów. Należy jednak pamiętać, że prawo do wolności wyrażania opinii chroni również informacje lub koncepcje, które obrażają, szokują lub niepokoją<sup>20</sup>.

18. ARTICLE 19 twierdzi, że zwięzły i nieformalny styl krytyki w szczególności dotyczy wypowiedzi w mediach społecznościowych. Jak ETPCz podkreślił w sprawie *Tamiz v. Zjednoczone Królestwo*:

Atak na honor osobisty i reputację musi osiągnąć pewien poziom istotności i musi być prowadzony bez naruszania indywidualnego korzystania z prawa do poszanowania życia prywatnego... Ten próg jest ważny, ponieważ... faktycznie miliony użytkowników Internetu publikują komentarze online każdego dnia, a wielu z nich wyraża się w sposób, który można uznać za obraźliwy, a nawet zniesławiający. Większość uwag prawdopodobnie ma jednak charakter zbyt trywialny i/lub zakres ich publikacji jest potencjalnie zbyt ograniczony, aby spowodowały istotną szkodę dla reputacji innej osoby<sup>21</sup>.

W tej sprawie ETPCz stwierdził, że chociaż stwierdzenia wnioskodawców były „bez wątplenia obraźliwe, w przeważającej części stanowiły niewiele więcej niż swego rodzaju „wulgarną obelgę”, która – chociaż należy do stylu o niskim rejestrze – jest powszechna w wymianie informacji na wielu portalach internetowych”, a „ponoszone zarzuty” w kontekście, w jakim były przedstawione, prawdopodobnie zostałyby zrozumiane przez czytelników jako domysł, którego nie należy traktować poważnie”<sup>22</sup>.

## V. Wnioski

19. Wolność wyrażania opinii uznaje się za podstawowy warunek wstępny funkcjonującej demokracji, a tym samym postępu i rozwoju człowieka. Swobodny przepływ informacji i koncepcji ma zasadnicze znaczenie, a art. 19 ust. 3 MPPOiP oraz art. 10 ust. 2 Konwencji europejskiej określają niewielki zakres dla ograniczeń wypowiedzi w sferze debaty politycznej lub debaty dotyczącej interesów publicznych.
20. Powszechnie uznaje się, że politycy i funkcjonariusze publiczni muszą wykazywać większy stopień tolerancji na krytykę i kontrolę, niż zwykli obywatele, a krytyka skierowana w ich kierunku może być prowokacyjna, kontrowersyjna lub obraźliwa. Podczas oceny zasadności wszelkich roszczeń wnoszonych przeciwko takim osobom, pod uwagę należy wziąć to, że większość uwag przedstawianych przez osoby prywatne online prawdopodobnie ma charakter zbyt trywialny i/lub zakres ich publikacji jest potencjalnie zbyt ograniczony, aby spowodowały istotną szkodę dla reputacji innej osoby. Poza tym wyrażane opinie nie są stwierdzeniami prawdy i w związku z tym nie mogą być udowodnione lub podważone.
21. Niniejszy dokument stanowi opinię ARTICLE 19 opracowaną przez niżej podpisanego i jest

---

<sup>20</sup> ETPCz, *Dichand i inni v. Austria*, skarga nr 29271/95, 26 lutego 2002 r., pkt 51-52.

<sup>21</sup> ETPCz, *Tamiz v. Zjednoczone Królestwo*, skarga nr 3877/14, 19 września 2017 r., pkt 80.

<sup>22</sup> Ibid., pkt 81.

przedstawiany do rozpatrzenia przez Sąd.

Paige Morrow  
Starszy Specjalista ds. Prawnych  
ARTICLE 19